



Toespraak Thom de Graaf op Nieuwjaarsontvangst Vereniging Hogescholen, 19 januari 2017

Dames en heren,

Vanzelfsprekend begin ik met u allemaal een heel gelukkig en gezond 2017 toe te wensen.

Persoonlijk een mooi jaar met geliefden en familie. En professioneel een prachtig jaar in uw werk en met de mensen met wie en voor wie u het allemaal doet. Voor iedereen in het onderwijs betekent dat: een prachtjaar voor leerlingen, studenten, docenten, onderzoekers, directies, staf en bestuurders. Voor het hoger beroepsonderwijs staat de Vereniging Hogescholen ook dit jaar weer klaar om op te komen voor uw belangen, voor goed werkgeverschap, voor professioneel bestuur en voor goede samenwerking met iedereen. De energie druipt van ons bureau en van ons bestuur af en ik word daar als voorzitter enorm door geïnspireerd.

We hebben een boeiend jaar achter de rug. Ik ga 't niet allemaal met u doornemen, daar zijn de jaarverslagen voor. Maar een paar dingen troffen mij. De hogescholen deden het over het algemeen heel goed: de studenttevredenheid steeg opnieuw, de kwaliteit van opleidingen en examens staat allang niet meer ter discussie, de onderzoeksfunctie van het hbo breidt zich gestaag uit en wordt maatschappelijk en economisch steeds belangrijker – daarom brachten we als sector ook onze strategische onderzoekagenda uit, in aansluiting op de Nationale Wetenschapsagenda - , we krijgen ruim baan voor de ontwikkeling van masters en verkennen de mogelijkheden voor tertiair onderwijs, promotietrajecten. Allemaal positieve ontwikkelingen die we in de toekomst willen doorzetten. Daarom maakten we ook samen met onze broeders en zusters van de universiteiten en de studentenbonden een Gemeenschappelijke Agenda Hoger Onderwijs met als belangrijkste

boodschap: geef het hoger onderwijs de ruimte en het vertrouwen en zorg dat de opbrengsten van het studievoorschot binnen het hoger onderwijs blijven.

Wij hebben die hard nodig omdat de hogescholen meer dan genoeg op hun bordje hebben liggen. Want de andere kant van die mooie medaille van fraaie resultaten is dat we ook hardnekkige problemen hebben die niet zomaar verdwijnen en waar we volle inzet op moeten plegen. Het afgelopen jaar is nog eens benadrukt dat het onderwijs vaak niet in staat is om gelijke kansen te genereren voor iedereen, sterker nog: ongelijkheid in kansen soms bevordert.

Dat zie je niet alleen bij de vroege selectie aan het einde van de basisschool maar ook later in de schoolcarrières – voor sommigen is er zelfs nauwelijks een carrière weggelegd.

Hogescholen selecteren niet, behalve dan de typische talentopleidingen in de kunst en enkele specifieke sectoren. Maar niettemin vindt er al een onbedoelde selectie plaats bij de toegang tot de opleidingen en in het eerste jaar. Jongeren uit gezinnen met lage inkomens en achterstandsituaties lopen een grotere kans maar niet aan de studie te beginnen. Jongeren uit het mbo die willen doorstromen hebben vaak meer problemen in de overgang naar het hbo dan anderen, ze missen soms de vaardigheden en de kennis en moeten een enorme stap zetten naar zelfstandig studeren. Jongeren van niet-westerse afkomst moeten een culturele kloof overbruggen die veelal onbedoeld in stand wordt gehouden door de dominante cultuur van docenten, staf en medestudenten op de hogeschool. De uitval onder hen in het eerste jaar is hoger en ze doen vaak langer over hun studie.

We doen inmiddels al heel veel om die ongelijkheid te bestrijden: matching, extra begeleiding, AD-opleidingen, extra trajecten zoals bijvoorbeeld nu worden ontwikkeld door ROC's en hogescholen samen voor de overgang van mbo-4 naar de pabo.

Voor dit nieuwe jaar vraag ik heel simpel om meer ruimte daarvoor en politieke steun.

Geef het hoger beroepsonderwijs nu eens de ruimte en het vertrouwen dat we de goede dingen doen – want die doen we – in plaats van een muur van wantrouwen en achterdocht te metselen met

de specie van nieuwe regelingen, van specifieke uitkeringen van het ministerie met extra eisen en van een nieuwe ronde van verticale prestatie- en kwaliteitsafspraken. Van dat geïnstitutionaliseerd wantrouwen moeten we af. Wie vraagt om transparantie en verantwoording wat er met belastinggeld gebeurt, heeft groot gelijk. Maar wie in Den Haag allemaal zelf wil bedenken en bepalen wat er binnen het hoger onderwijs gebeurt, moet daar niet blijven zitten maar gewoon bij een hogeschool of universiteit gaan werken.

Dames en heren,

De wereld is groter dan het hoger onderwijs en die wereld dringt ook de hogescholen binnen. Wat dat betreft was 2016 een zorgelijk jaar en het is de vraag of dit nieuwe jaar meer reden tot optimisme geeft. Aanslagen op onze westerse humanitaire waarden, op de essentie van de Verlichting waarop wij onze democratische samenleving hebben opgebouwd. Die aanslagen zijn niet alleen terroristisch van aard zoals afgelopen jaar in Nice, Berlijn, Istanbul, Rouen en elders, en net na de jaarwisseling opnieuw in Istanbul. Dat is allemaal al vreselijk op zich.. Die bloedige aanslagen zijn niet alleen bedoeld om zoveel mogelijk mensen te treffen, maar ook – en in de eerste plaats – om onze westerse samenleving onzeker en instabiel te maken. En dat blijkt te werken. Al sinds 9-11, ruim vijftien jaar geleden, zijn Europa en Amerika in verwarring. De onzekerheid en angst voeden onrust en onvrede en scheppen ruimte voor nieuwe nationalistes, voor ophitsers en onversneden haatpredikers. De samenleving en de democratische rechtsstaat staan onder druk. Als journalisten worden gewantrouwd omdat ze onwelgevallig nieuws brengen of te kritisch zijn, als de volksvertegenwoordiging wordt geminacht als een nepparlement en het gezag van rechters alleen maar wordt erkend als ze krom in plaats van recht spreken, dan is er echt iets aan de hand. Het vanzelfsprekende vertrouwen in de pijlers van onze samenleving en onze rechtstaat is verdwenen en wat er nog van over is wordt beschadigd door fake-nieuws en stelselmatige ondermijning. Ook dat vormt een aanslag op onze samenleving.

Op 15 maart moet iedereen vooral zelf weten hoe je stemt. Het palet aan partijen is groot, er is volop keuze en we kunnen de partijen en hun lijsttrekkers onder andere beoordelen op wat zij voorhebben met het hoger onderwijs en de wetenschap. Maar ook op hoe pal zijn staan voor de waarden die wij in het hoger onderwijs koesteren en proberen over te dragen aan jonge mensen. Wij vinden Bildung en burgerschapsvorming belangrijk en internationale uitwisseling, vrijheid van onderzoek en van opinie, inclusiviteit en tolerantie, kritische zin en reflectief vermogen, kennis als grondslag voor economische kracht en maatschappelijke wijsheid. Vinden politieke partijen dat ook, steunen zij de hogescholen daarin? Een belangrijke vraag die ons de komende maanden en daarna zal bezighouden.

De Oxford Dictionaries riep het woord *post-truth* uit tot het woord van 2016. De waarheid staat steeds verder onder druk. Niet alleen aan de keukentafel maar ook aan die van Jeroen Pauw. Zo zien we ouders die overwegen hun kinderen niet te vaccineren omdat hun gevoel zegt dat daar gezondheidsrisico's aan vastzitten. Alle feiten ten spijt, onbehagen wint het van statistiek. In de politiek wint die *post-truth* ook terrein. Lijsttrekkers van links tot rechts zeggen over welvaart of zorg doodleuk dat zij niet voelen wat de cijfers zeggen en dat het dus ook niet zo is. Kortom: wetenschap is ook maar een mening.

Hoe gaan we hier mee om? Negeren kan niet. Maar extra alert zijn en extra inzetten op de kerntaken en op de waarden van het hoger onderwijs, dat kan wel.

Het is onze verantwoordelijkheid om studenten op te leiden tot vaardige beroepsbeoefenaren en tot kritische deelnemers aan de samenleving, vaardige burgers. Voor hen moet, net zoals voor onszelf, gelden wat René Descartes al honderden jaren geleden formuleerde: *twijfel is het begin van wijsheid*. Studenten zullen, nog meer dan voorheen, moeten leren te argumenteren, te selecteren, te controleren, te beoordelen en te wegen. En te leren functioneren in een democratische rechtsstaat

die, hoe moeizaam en traag en weinig slagvaardig die soms ook is, de moeite van het verdedigen waard is. En niet minder belangrijk: leren om samen te leven en van elkaar te leren in plaats van in gescheiden werelden te opereren. Het essay van Margalith Kleiweg van vorig jaar leert onszelf dat ook op hogescholen segregatie bestaat en soms zelfs toeneemt. Dat raakt de publieke verantwoordelijkheid van hogescholen in het hart.

Onze docenten zijn hierin cruciaal. Zij vormen de brug tussen de onrustige samenleving en de positieve rol die onze studenten daarin kunnen spelen, de verantwoordelijkheden die zij kunnen nemen. De zevenhonderdduizend studenten die nu aan hogescholen en universiteiten worden opgeleid en de honderdduizenden die in de komende jaren gaan studeren, vormen straks mede door de inzet en de inspiratie van onze docenten de backbone van de samenleving. Zij kunnen daarin het verschil maken. Op ons allemaal rust dan ook een grote verantwoordelijkheid. Die waar te maken, is onze kerntaak.

Veel hogescholen hebben hun instellingsplan geformuleerd of zijn midden in dat proces. Daar zullen noties over de maatschappelijke verantwoordelijkheid van docenten en van studenten ongetwijfeld hun plaats in vinden. Recentelijk presenteerde bijvoorbeeld de Hogeschool Leiden haar instellingsplan onder de fraaie van de dichter Leopold geleende titel *'De rijkdom van het onvoltooide'*.

Ik voelde mij aangesproken door de beloftes die de Hogeschool Leiden doet aan studenten en samenleving, een mooi voorbeeld van een open en transparant proces van horizontale sturing en verantwoording. Een van de beloftes is: we verzorgen goed beroepsopleiding in, met en voor het werkveld. Daarmee drukt Leiden uit dat studenten worden opgeleid tot de vaardige beroepsbeoefenaren waar ik eerder over sprak, met reflectief vermogen en maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel. Maar ook wordt duidelijk dat de hogeschool dat niet alleen doet, maar samen met bedrijven en maatschappelijke instellingen.

Ik noem dit voorbeeld – en veel andere hogescholen doen hetzelfde – omdat ik geloof dat de relatie van de hogeschool tot haar omgeving (de studenten en medewerkers, de beroepspraktijk in bedrijfsleven, zorg en onderwijs, de regionale overheden) doorslaggevend is voor de maatschappelijke legitimatie van het hbo. Afspraken over kwaliteit en inzet moeten binnen die context worden gemaakt, verantwoording zal primair binnen die relatie plaatsvinden. Natuurlijk zonder de politieke eindverantwoordelijkheid voor de staat van het hoger onderwijs te veronachtzamen. Het gaat immers om publieke middelen en taken. De commissie Prestatieafspraken HBO onder leiding van Arie Slob wijst in het eerder vandaag gepresenteerde rapport *'Kwaliteit door dialoog'* de weg: wel centrale Haagse prioriteiten, natuurlijk, maar ruimte om die in de eigen regio, het eigen domein, met alle belanghebbenden in te vullen. Hier ligt een stevige opdracht voor de hogescholen (al zijn diverse instellingen daar al mee bezig). Ik denk dat dit rapport van grote betekenis zal zijn in de aanloop naar een nieuw regeerakkoord en ik wil Arie Slob en zijn commissie (Bert Jeene, Yvonne Rouwhorst, Henno Theisens en Liesbeth van Welie) van harte bedanken voor hun inspanningen en dat geldt ook voor de beide secretarissen, Cornelis Geldof en Dirk Cornelissen.

Dames en heren,

Allemaal ingrediënten voor een spannend jaar. Ik heb mijn zorgen verwoord, wij leven in een ruige tijd waarin niets meer vanzelfsprekend is, maar ik ben ook optimistisch. Over de veerkracht van de samenleving, over de overwinning van rede en maatschappelijk fatsoen en over de lastige maar ook fantastische verantwoordelijkheid van onze hogescholen, docenten en studenten. Een Chinees spreekwoord zegt: wie de toekomst ervaart als tegenwind, loopt de verkeerde richting uit. En zo is met maar net!

Mocht u een glas bij de hand hebben, dan toast ik graag met u op de toekomst, onze toekomst!